

ƏDƏBİYYAT BÖLMƏSİ

fil.e.d., prof. Naidə Məmmədخانова
BSU

AZƏRBAYCANDA MULTİKULTURALİZM: ƏNƏNƏLƏR VƏ MÜASİRLİK

Açar sözlər: Azərbaycan, multikulturalizm, ənənə

Keywords: Azerbaijan, multiculturalism, tradition

Ключевые слова: Азербайджан, мультикультурализм, традиция

Multikulturalizm müxtəlif mədəniyyətlərin paralel mövcudluğunu təklif edir. Müasir siyasi-mədəni məkanda multikulturalizm xüsusi ilə aktivləşir. Bu mövzuya həsr olunmuş müxtəlif konfranslar, seminarlar, forumlar keçirilir. Qloballaşma, multikulturalizm və toleranlıq mövzusu iqtisadi, ekoloji, informativ, kulturoloji (incəsənət, kino, ədəbiyyat, teatr və s.) – müxtəlif mövqelərdən araşdırılır və mədəniyyətlər və sivilizasiyalar arasındakı dialoqun yeni səviyyəsini təyin edir.

Multikulturalizm və milli dəyərlərin qorunub-saxlanması müasir dövrümüzdə vacib və aktualdır. Və müasir Azərbaycanın bütün sahələrdə balansını saxlaya bilməsi hərtərəfli öyrənilməyə layiq olan unikal təcrübədir. Multikulturalizm sahəsində Azərbaycanın nailiyyətləri fenomeni, unikal təcrübəsi qloballaşma dövründə milli dəyərlərin qorunub-saxlanması tədqiq olunmalıdır.

Azərbaycan öz ərazisində bir çox mədəni müxtəliflikləri harmonik və ayrılmaz sürətdə birləşdirən unikal yerdir. Azərbaycan müxtəlif etnik və dini tolerantlığın harmonik cəmləşən çoxmillətli ölkədir. Azərbaycanın məhz Avropa və Asiyanın, eləcə də Qərbi və Şərqi sivilizasiyasının kəsişməsində yerləşməsi – tarixi taleyi, yüksək missiyasıdır.

Azərbaycan bu mənada müxtəlif xalqların və dini konfessiyaların birgə yaşama və əməkdaşlıq etməsinin unikal nümunəsidir. Bu qədim torpaqda müxtəlif dövrlərdə atəşpərəstlik, zərdüşlük, xristianlıq və islam dini mövcud olub.

Azərbaycanda tolerantlığın tarixi qədim dövrlərə aiddir. Bu da onun Böyük İpək yolu üstündə yerləşməsi ilə bağlıdır. Böyük İpək yolu üstündə yerləşən dövlətlərin sakinləri uzun müddət bir-biri ilə dost münasibətdə idi və bir-birləri ilə alış-verişlə məşğul idilər. Azərbaycanda tolerantlığın qədim tarixi olmasının bir başqa səbəbi də Azərbaycan ərazisində müxtəlif dinlərin və dini qurumların yerləşməsidir. Nəticə etibarilə hal-hazırda Azərbaycan ərazisində müxtəlif dinlərin və dini qurumların bir-birləri ilə sülh şəraitində yaşamasıdır.

Eləcə də Azərbaycan sonuncu iki əsr ərzində yüz minlərlə yəhudi və erməni, rus və alman, kürd və tatarlar üçün doğma evə çevrilib. Ölkənin müxtəlif vilayətlərində məskunlaşmış etnik və dini azlıqlar regionun siyasi-mədəni mühitinə uy-

ğunlaşaraq yerli sakinlərlə sıx əlaqələr qururdular. Azərbaycanlıların digərlərinin ənənələrinə sülhsevər və hörmətçil münasibətdə olmaları haqqında hekayələr tezliklə bütün dünyanı dolaşırdı. Bir çox tanınmış şəxsiyyətlər burdakı insanlarla yaxından tanış olmaq üçün bu torpağa üz tuturdular. Çox zaman onlar yadellilər üçün qəribə və başadüşülməz qonaqpərvərliyin şahidi olurdular.

Azərbaycan qonaqpərvərliyi haqqında dahi Nizaminin əsərində yaddaşlara həkk olmuş Bərdə şahının sarayında hörmətli qonaq İskəndərin (Makedoniyalı İskəndər) şərəfinə verilmiş qonaqlıqdan da sezmək olar. Azərbaycanlıların əlaçığı və ürəkəçığı başqa korifeylər tərəfindən də tərənnüm edilmişdir. Şamaxı bəyi Mahmudun evində açılmış süfrə fransız yazıçısı Aleksandr Düma-böyükün Qafqazda olandan sonra yazdığı “Qafqaza səyahət” romanında yer almışdır.

Azərbaycanlılar üçün qonağa hörmət göstərmək böyük şöhrət və şərəfli vəzifədir. Milli xarakterin bu xüsusiyyəti kiçik şəhərlərdə və kəndlərdə daha qabarıq üzə çıxır. Burada hansı qapını döyüb “səyyaham” desən evdə olan ən dadlı təamlara qonaq olub, evin ən geniş otağında gecələmək şərəfinə nail ola bilərsən. Azərbaycan ailəsində qonaq olmaq, həmişəlik yaddaqalan Azərbaycan mətbəxini, gözəl adət-ənənələrimizi və ahəngdar Azərbaycan dilini sevmək deməkdir.

Sovet İttifaqının dağılması bu regionda din azadlığının qəbul edilməsi üçün əsl imtahana çevrildi, çünki nəticə etibarlı ilə keçmiş ittifaq respublikaları müstəqilliklə bərabər dini azadlıq qazandılar. Azərbaycanda tolerantlığın əsaslarının pozulmasına yönələn ən mühüm faktorlardan ən başlıcası minlərlə azərbaycanlı həyatına son qoymuş, bir milyon dinc əhalini doğma yurd-yuvasından didərgin salmış erməni təcavüzü idi.

Lakin bu hadisələr respublikadakı konfessiyalar arası münasibətlərə həlledici təsir göstərə bilmədi və bu münasibətlər Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsi ilə yeni pozitiv impuls aldı.

Bu gün isə Azərbaycanda multikulturalizm problemlərinə impuls bilavasitə ölkə prezidenti İlham Əliyev tərəfindən aparılan sosio-mədəni müasirləşdirilmə kursuna bağlıdır. Çünki müasir Azərbaycanda multikulturalizm və tolerantlıq hər bir azərbaycanlının ənənələrə bağlılığı ilə yanaşı, həm də dövlətimizin siyasətidir. Bu siyasət iqtisadi, siyasi-hüquqi, ölkənin yeni texnologiyalarla təhciz olunması, müasir mədəniyyətin inkişafını nəzərdə tutan, demokratik milli dövlətin yaradılmasına yönəlmişdir. Məhz dövlətin səyi nəticəsində multikulturalizmə real şərait yaradılır. Və bu gün multikulturalizmin yaradılmasında Azərbaycanın uğurlu təcrübəsini nümunə gətirmək olar. Bu təcrübənin effektivliyinin iki əsas səbəbi var: 1) Azərbaycan həmişə öz tolerantlığı ilə seçilib. Başqa ölkələrdə dini və etnik münaqişələr olduğu zaman Azərbaycanda müxtəlif dini və etnik birlikləri sülh şəraitində yaşayırdılar və Azərbaycan bu gün də bu tarixi ənənəyə sadıq qalır.

2) Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Azərbaycanın bu günkü siyasi rəhbərliyi multikulturalizm ideyalarının bütün dünyada yayılması üçün əlindən gələni əsirgəmir. H.Əliyev fondunun fəaliyyəti, multikulturalizmə həsr edilmiş forum və konfransların keçirilməsi, bu baxımdan deyilənlərə əyani nümunədir.

Müasir Azərbaycan genişmiqyaslı iqtisadi və sosial islahatları arxada qoymuş, demokratik dövlətdir. Müstəqillik qazanmış və müasirləşdirilmə yolunu tutan ölkə, zamanın nəbzini tutaraq, durmadan inkişaf edir. Azərbaycanda, Bakı-

Tbilisi-Ceyhan uğurlu transmilli layihələrin həyata keçirilməsi və Böyük İpək yolunun yenidən yaradılması ilə fəxr edirlər. Paytaxt meqapolisinin zahiri görünüşü gündən-günə dəyişir, sanki ölkənin qlobal iqtisadiyatın arteriyasına çevrilmək istəyini nümayiş etdirir.

Tanınmış fransız şərqşünası Anketil Düperron yazırdı: “Biz əbəs yerə antik mədəniyyətin, ədəbiyyatın və maariflənmənin vətəni yunan və romalılarda axtarıyıq. Onları qədim Midiya və Atropatenada axtarmaq lazımdır”. Düşünürük ki, bu fikri davam etdirmək olar. Planetimizin rəngarəng mədəni palitrasını qorumağı bacaran, gələcək qlobal sivilizasiyanın açarlarını Azərbaycanda axtarmaq lazımdır. Çünki Azərbaycan, bu gün ənənəvi və modernist - iki mədəniyyət paradigmasının birgə mövcudluğunun unikal təcrübəyə malikdir. Və bu təcrübə “Qərb” və “Şərqin” binar ideyasından irəli gəlir. Lakin Azərbaycanda bu tezis sivilizasiyaların toqquşması ilə deyil, hər ikisinin paralel mövcudluğu ilə bağlıdır. Və bu multi-kulturalizmin Azərbaycandakı təcrübəsi, respublikanın imicində əks olunan, daha dərin diqqətə və öyrənilməyə layiqdir.

Bu iş Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Elmin inkişafı Fondunun maliyyə yardımını ilə yerinə yetirilmişdir – Qrant № Eif-2013-9(15)-46/42/5

This work was supported by the Science Development Foundation under the President of the Republic of Azerbaijan – Qrant № Eif-2013-9(15)-46/42/5

Ədəbiyyat

1. Азербайджанская модель мультикультурализма // sputnik. az. 09.09.2016.
2. Алиева К. Мультикультурализм как объединяющий фактор национального самосознания // Bakı. Beynəlxalq Humanitar Forumunun materialları. 31 oktyabr – 1 noyabr . 2013.
3. Мультикультурализм в Азербайджане как образ жизни // novosti.az. 02.05.2016.
4. Наджафов Э. Соотношение национальных и религиозных ценностей в контексте мультикультурализма // Bakı. Beynəlxalq Humanitar Forumunun materialları. 4-5 oktyabr 2012, s. 542-544.
5. Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları. Redaktor K.Abdulla. Bakı. 2016. 285 s.
6. Kərimov Ə.S. Multikulturalizm Azərbaycançılıq ideologiyası kontekstində // Ulu öndər Heydər Əliyev irsində multikultural və tolerant dəyərlər. Beynəlxalq Elmi Konfransın materialları. 2016. II hissə. s.63-65.

Summary

Multiculturalism in azerbaijan: traditions and modernity

In this article the necessity and actuality of multicultural and national values saving in modern time is pointed out. The author proves, that tolerance has deep roots in Azerbaijan, and in Azerbaijan territory different religions and religious organizations always existed and cooperated in condition of peace and harmony.

Резюме

Мультикультурализм в Азербайджане: традиции и современность

В статье отмечается актуальность и важность сохранения в современном мире мультикультурализма и национальных ценностей. Автор статьи обсуждает о древних корнях современного азербайджанского толерантства. В статье делается упор на мирное сосуществование на территории Азербайджана различных религий и религиозных общин.

*Rəyçi fil.f.d.T.Süleymanova
BSU-nun Ədəbiyyat nəzəriyyəsi
və dünya ədəbiyyatı kafedrasının
06.01.2017-ci il tarixli iclasının
07 sayılı protokolundan çıxarış.*

Daxil olma tarixi: 11.01.2017